

SPRAWOZDANIE NA TEMAT PRAW PODSTAWOWYCH – 2023

Rok 2022 przyniósł zarówno postęp, jak i regres pod względem ochrony praw podstawowych. *Sprawozdanie FRA na temat praw podstawowych z 2023 r.* zawiera przegląd najważniejszych zmian, jakie miały miejsce w tym obszarze, wskazując zarówno na osiągnięcia, jak i kwestie, które nadal wymagają stosownych działań. W niniejszej publikacji przedstawiono opinie FRA na temat najważniejszych zmian, jakie miały miejsce w uwzględnionych obszarach tematycznych, oraz podsumowanie dowodów, na których oparto te opinie. W ten sposób powstał zwięzły, a zarazem bogaty w informacje zarys głównych wyzwań związanych z prawami podstawowymi, wobec których staje Unia Europejska i państwa członkowskie.

OPINIE FRA

1 [FOKUS]

Konsekwencje, jakie wojna w Ukrainie ma dla UE w zakresie praw podstawowych

4

Wdrażanie i stosowanie Karty na szczeblu krajowym

7

Równość i niedyskryminacja

10

Rasizm, ksenofobia i podobne formy nietolerancji

13

Równość i integracja Romów

17

Azyl, wize, migracja, granice i integracja

19

Spółeczeństwo informacyjne, prywatność i ochrona danych

22

Prawa dziecka

25

Dostęp do wymiaru sprawiedliwości: prawa ofiar i niezależność sądów

27

Przeгляд zmian w zakresie wdrażania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych

Dokument ukończono w kwietniu 2023 r.

Ani Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, ani żadna osoba działająca w imieniu Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej nie ponosi odpowiedzialności za wykorzystanie poniższych informacji.

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2023

Print	ISBN 978-92-9489-068-9	ISSN 2467-2513	doi:10.2811/858230	TK-AM-23-001-PL-C
PDF	ISBN 978-92-9489-067-2	ISSN 2467-2742	doi:10.2811/476785	TK-AM-23-001-PL-N

© Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2023

Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Wykorzystywanie lub powielanie zdjęć lub innych materiałów, które nie podlegają prawu autorskiemu Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej, wymaga bezpośredniej zgody podmiotów praw autorskich.

Zdjęcia:

Okładka: Insta_photos/iStock; Gorodenkoff/iStock; Louis Gouliamaki/AFP via Getty Images

Strona 1: © Louis Gouliamaki/AFP via Getty Images

Strona 2: © Katya Moskalyuk/Global Images Ukraine via Getty Images

Strona 3: © Hatim Kaghat/BELGA MAG/AFP via Getty Images

Strona 4: © European Communities

Strona 4: © Monkey Business/Adobe Stock

Strona 6: © Hunterframe/Adobe Stock

Strona 7: © Maskot/Getty RF

Strona 9: © Valentinrussanov/iStock

Strona 10: © CarlosBarquero/Adobe Stock

Strona 11: © Attila Kisbenedek/AFP via Getty Images

Strona 12: © Markus Scholz/picture alliance via Getty Images

Strona 13: © Serhii Hudak/Ukrinform/Future Publishing via Getty Images

Strona 15: © Attila Kisbenedek/AFP via Getty Images

Strona 16: © El Medina/AFP via Getty Images

Strona 17: © Eric Lalmand/BELGA MAG/AFP via Getty Images

Strona 18: © Jens Büttner/picture alliance via Getty Images

Strona 19: © Gorodenkoff/iStock

Strona 20: © DC Studio/Adobe Stock

Strona 21: © Peter Cade/Getty RF

Strona 22: © Dominika Zarzycka/SOPA Images/LightRocket via Getty Images

Strona 23: © Javier Fergo/picture alliance via Getty Images

Strona 24: © Stock Rocket/Adobe Stock

Strona 25: © Jan Woitas/picture alliance via Getty Images

Strona 26: © Uli Deck/picture alliance via Getty Images

Strona 27: © Halfpoint/iStock

Strona 28: © insta_photos/iStock

KONSEKWENCJE, JAKIE WOJNA W UKRAINIE MA DLA UE W ZAKRESIE PRAW PODSTAWOWYCH

Niesprowokowana agresja Rosji przeciwko Ukrainie doprowadziła do olbrzymich wewnętrznych i zewnętrznych przesiedleń ludności. Do Europy przybyło prawie 8 mln uciekinierów z Ukrainy. Prawie 4 mln z nich otrzymało tymczasową ochronę w UE. Przymusowe wysiedlenia wywołały ogromny przyływ wsparcia i solidarności ze strony rządów, władz lokalnych i całego społeczeństwa.

UE uruchomiła dyrektywę o ochronie tymczasowej po raz pierwszy od czasu jej przyjęcia w 2001 r. W sytuacji masowych przemieszczeń ludności bez możliwości powrotu daje ona osobom przesiedlonym z powodu wojny prawo do legalnego pobytu i dostępu do pracy, mieszkania, pomocy społecznej, edukacji i opieki zdrowotnej. Ponieważ zdecydowana większość osób uciekających z Ukrainy przed wojną to kobiety, z których wiele ma obowiązki związane z opieką nad dziećmi lub osobami starszymi, przy zapewnianiu dostępu do konkretnych usług należy uwzględnić płeć i odpowiednio dostosowywać formy tego dostępu. Oferowana pomoc powinna również obejmować wsparcie dla osób, które doświadczyły przemocy seksualnej i wykorzystywania seksualnego.

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) rozpoczęła serię działań mających na celu określenie wyzwań i zaproponowanie rozwiązań w odniesieniu do wszystkich kwestii objętych dyrektywą w sprawie tymczasowej ochrony i przepisami UE dotyczącymi handlu ludźmi, przestępstw z nienawiści oraz praw ofiar przestępstw, które mają zastosowanie do beneficjentów tymczasowej ochrony.

Zgodnie z art. 13 dyrektywy w sprawie tymczasowej ochrony, osoby korzystające z tymczasowej ochrony – z których większość to kobiety i dzieci – muszą mieć dostęp do odpowiedniego zakwaterowania lub, w stosownych przypadkach, niezbędnych środków do uzyskania zakwaterowania. Ponadto Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Karta) chroni prawo do pomocy mieszkaniowej w celu zapewnienia godnej egzystencji wszystkim osobom pozbawionym wystarczających środków (art. 34).

W kilku państwach członkowskich nadal istnieją jednak przeszkody w zapewnieniu odpowiedniego i bezpiecznego zakwaterowania. Są to przede wszystkim trudności w dokonywaniu długoterminowych ustaleń zapewniających dostęp do pomocy mieszkaniowej i systematyczną weryfikację prywatnych dostawców usług zakwaterowania. Potwierdzają to wyniki przeprowadzonego przez FRA w 2022 r. badania *Fleeing Ukraine*: w chwili przeprowadzania badania sześciu na 10 respondentów mieszkało w prywatnych mieszkaniach lub domach. Główne problemy wskazane w badaniu to brak prywatności (odnotowany przez 36% respondentów) oraz brak cichego/oddzielnego pokoju do nauki dla dzieci (odnotowany przez 23% respondentów). Ponadto ponad połowa respondentów musiała w całości lub częściowo opłacać koszt zakwaterowania.

OPINIA FRA 1.1

Biorąc pod uwagę szczególne potrzeby wysiedleńców uciekających przed rosyjską inwazją na Ukrainę, państwa członkowskie UE powinny, w miarę możliwości, priorytetowo traktować znalezienie stosownego zakwaterowania odpowiedniego do planów długoterminowych. Państwa członkowskie UE powinny weryfikować, czy zakwaterowanie oferowane przez podmioty prywatne jest przystępne cenowo, bezpieczne i odpowiednie, zwłaszcza dla kobiet i dzieci. Osoby oferujące zakwaterowanie powinny otrzymać rekompensatę w formie finansowej lub innej.

Skuteczne rozwiązania mieszkaniowe dla wysiedleńców z Ukrainy powinny również stanowić podstawę długoterminowych strategii mających na celu bardziej ogólne rozwiązanie problemu niedoborów mieszkaniowych w przypadku osób ubiegających się o azyl w wielu państwach członkowskich. Wytyczne odpowiednich agencji UE, takich jak Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej i Agencja Unii Europejskiej ds. Azylu (EUAA), oraz udzielane przez nie wsparcie mogą pomóc we wdrażaniu takich środków w sposób zapewniający poszanowanie praw podstawowych.

OPINIA FRA 1.2

Państwa członkowskie powinny pomagać beneficjentom ochrony tymczasowej w znalezieniu zatrudnienia u zarejestrowanych pracodawców, odpowiedniego dla ich kwalifikacji i umiejętności. Można to osiągnąć poprzez dalsze promowanie projektu pilotażowego „Europejska Pula Talentów” prowadzonego przez Europejską Sieć Współpracy Służb Zatrudnienia (EURES) pod patronatem Europejskiego Urzędu ds. Pracy (ELA). Ten pilotażowy projekt ułatwia dopasowanie umiejętności osób korzystających z tymczasowej ochrony do potrzeb zarejestrowanych pracodawców. Aby chronić osoby wysiedlone przed ryzykiem wyzysku w miejscu pracy, Europejski Urząd ds. Pracy i inspektoraty pracy państw członkowskich powinny zintensyfikować i zacieśnić współpracę, w tym prowadzić wspólne inspekcje w sektorach wysokiego ryzyka. Należy przeprowadzać inspekcje pracy w celu poprawy przekazywania informacji oraz zwiększania świadomości, a towarzyszyć im powinny działania w zakresie monitorowania i egzekwowania warunków zatrudnienia.

FRA OPINION 1.3

Państwa członkowskie UE powinny wzmocnić starania, by niezwłocznie umożliwić dzieciom przesiedlonym z Ukrainy uczęszczanie do powszechnych szkół i placówek opieki nad dziećmi, z należytym uwzględnieniem ich języka i kultury. Szczególną uwagę należy zwrócić na dzieci niepełnosprawne, zwłaszcza te, które mieszkały w placówkach instytucjonalnych, aby należyście uwzględnić ich szczególne potrzeby w zakresie dostępności i dodatkowego wsparcia. Taka integracja ułatwiłaby im socjalizację i pozwoliła żyć normalnie. Finansowanie na szczeblu krajowym i unijnym należy przeznaczyć na organizację kursów językowych, zwiększenie liczby pracowników oraz poprawę dostępności placówek opieki nad dziećmi i placówek edukacyjnych.

Zgodnie z art. 12 dyrektywy w sprawie tymczasowej ochrony ogólne przepisy krajowe państw członkowskich dotyczące wynagrodzenia, dostępu do systemów zabezpieczenia społecznego dla osób zatrudnionych lub prowadzących działalność na własny rachunek oraz innych warunków zatrudnienia muszą mieć zastosowanie również do osób korzystających z tymczasowej ochrony. Art. 1 i 31 Karty gwarantują podstawowe prawa do godności ludzkiej oraz do uczciwych i sprawiedliwych warunków pracy.

Ogółem jednak dwie trzecie respondentów prowadzonego przez FRA w 2022 r. badania *Fleeing Ukraine* w grupie wiekowej 16+ nie wykonywało w momencie przeprowadzania badania pracy zarobkowej. Spośród osób wykonujących pracę płatną trzech na 10 respondentów doświadczyło jakiejś formy wyzysku w pracy. Z wcześniejszych badań FRA wynika, że naruszenia takie nie zawsze są odpowiednio karane, a dyrektywa w sprawie kar wobec pracodawców chroni jedynie migrantów o nieuregulowanym statusie przed poważnym wyzyskiem w stosunkach pracy.

Na mocy art. 14 dyrektywy w sprawie tymczasowej ochrony państwa członkowskie UE są zobowiązane do zapewnienia dzieciom korzystającym z tymczasowej ochrony dostępu do edukacji na takich samych warunkach, jak własnym obywatelom. Jednakże nadal niewiele dzieci wysiedlonych z Ukrainy uczęszcza do szkół z powodu braku miejsc w szkołach, niewystarczającej liczby pracowników lub bariery językowej.

Jak pokazują wyniki przeprowadzonego przez FRA w 2022 r. badania *Fleeing Ukraine*, prawie dwie trzecie dzieci wysiedlonych z Ukrainy korzysta z edukacji online zapewnianej przez władze ukraińskie. Ponad jedna czwarta osób w wieku 12-15 lat jako główny powód nieuczęszczania do szkoły podała brak stałego miejsca zamieszkania, a jedna piąta - nieprzyjęcie do szkoły.

Brak placówek opieki nad dziećmi stanowi również istotną przeszkodę w dostępie do zatrudnienia, zwłaszcza w przypadku kobiet, które stanowią większość osób dorosłych wysiedlonych z Ukrainy, co potwierdziło badanie FRA z 2022 r. *Fleeing Ukraine*.

Zdecydowana większość z 4 milionów osób, które uciekły przed rosyjską agresją na Ukrainę i które do końca roku wystąpiły w UE o tymczasową ochronę lub przystąpiły do podobnych krajowych programów ochrony, to kobiety - wiele z nich sprawuje opiekę nad dziećmi lub osobami starszymi. Jak pokazują wyniki badania FRA z 2022 r. *Fleeing Ukraine*, jedną z głównych barier w dostępie do zatrudnienia – obok niewystarczającej znajomości języka państwa przyjmującego – są obowiązki opiekuńcze. Jednak działania podejmowane przez państwa członkowskie UE w nierównym stopniu uwzględniały tę perspektywę płci i szczególne potrzeby wysiedlonych kobiet.

Zidentyfikowano również zagrożenia związane z wykorzystywaniem seksualnym, a w całej UE zgłoszono i zbadano szereg takich incydentów. Art. 20 (Równość wobec prawa) i art. 21 (Niedyskryminacja) Karty praw podstawowych Unii Europejskiej nakładają na organy krajowe wymóg podjęcia dodatkowych wysiłków i pozytywnych ukierunkowanych działań w celu zapewnienia powszechnego równego dostępu do wszystkich praw i usług oferowanych na podstawie dyrektywy w sprawie tymczasowej ochrony dla wszystkich przesiedlonych osób uciekających przed wojną.

Zgodnie z art. 17 dyrektywy w sprawie tymczasowej ochrony uruchomienie programu tymczasowej ochrony dla przesiedleńców uciekających przed skutkami agresji na Ukrainę nie uniemożliwia tym osobom skorzystania z prawa do ubiegania się o azyl. Około jedna trzecia respondentów badania FRA *Fleeing Ukraine* prowadzonego w 2022 r. złożyła wniosek o udzielenie azylu. Odsetek osób ubiegających się o azyl różni się jednak w poszczególnych państwach członkowskich UE.

Osoby uciekające ze strefy konfliktu i przemocy mogą znajdować się w takim położeniu lub mieć takie cechy, które kwalifikują je jako uchodźców lub innych beneficjentów ochrony międzynarodowej na mocy przepisów prawa UE w sprawie azylu. W punkcie 12 preambuły oraz w art. 3 ust. 5 dyrektywy znajdujemy potwierdzenie, że przyznanie tymczasowej ochrony nie narusza prerogatywy państw członkowskich do przyznawania korzystniejszych statusów ochrony.

Przedłużająca się wojna i wynikająca z niej niemożność bezpiecznego powrotu, nawet po zakończeniu wojny, oznaczają dla państw członkowskich konieczność wdrożenia trwałych rozwiązań chroniących wysiedleńców po wygaśnięciu przedłużonej tymczasowej ochrony. Jeśli takie rozwiązania nie zostaną wdrożone, dla przesiedleńców będzie to oznaczać stan niepewności i brak perspektyw na samodzielną integrację w przyjmujących ich państwach członkowskich.

FRA OPINION 1.4

Ponieważ większość osób uciekających z Ukrainy przed rosyjską inwazją to kobiety, z których wiele ma obowiązki związane z opieką nad dziećmi lub osobami starszymi, przy zapewnianiu dostępu do konkretnych usług należy uwzględniać płeć i odpowiednio dostosowywać formy tego dostępu. Oferowana pomoc powinna również obejmować wsparcie dla osób, które doświadczyły przemocy seksualnej i wykorzystywania seksualnego. Chociaż dyrektywa w sprawie tymczasowej ochrony jest sformułowana w sposób neutralny pod względem płci, w stosowaniu przez państwa członkowskie UE jej przepisów dotyczących dostępu do zakwaterowania, zatrudnienia, edukacji, opieki zdrowotnej i usług socjalnych nie powinno się ignorować aspektu płci. W swoich wysiłkach w tym zakresie państwa członkowskie powinny rozważyć uzyskanie wsparcia odpowiednich agencji UE, takich jak Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (EIGE) oraz FRA.

FRA OPINION 1.5

Państwa członkowskie powinny dopilnować, aby po zakończeniu programu ochrony tymczasowej w UE uruchomiono znaczące środki prawne w celu zapewnienia płynnego przejścia od statusu ochrony tymczasowej na inne statusy ochrony na mocy prawa UE lub prawa krajowego, w sposób trwały. Stosowanie tych statusów trwałej ochrony, w tym grupowego określania statusu oraz mechanizmów długoterminowego pobytu, powinno również być wspierane przez unijne systemy wsparcia finansowego w celu zmniejszenia długoterminowych kosztów integracji osób przesiedlonych z Ukrainy w społeczeństwach przyjmujących.

2

WDRAŻANIE I STOSOWANIE KARTY NA SZCZEBLU KRAJOWYM

Strategia UE w zakresie Karty praw podstawowych UE na lata 2020–2030 i związane z nią konkluzje Rady z 2021 r. to kluczowe dokumenty określające odpowiednie działania zarówno na szczeblu unijnym, jak i krajowym. Na szczeblu krajowym, w postępowaniach sądowych, a także w procedurach ustawodawczych, nadal powoływano się na Kartę. W innych przypadkach jednak Kartę stosuje się w ograniczonym zakresie.

W administracji krajowej, regionalnej i lokalnej nadal trudno jest znaleźć przykłady polityki inspirowanej postanowieniami Karty. Wyjątkiem jest tu wykorzystywanie funduszy unijnych. W rozporządzeniu w sprawie wspólnych przepisów wprost zawarto zobowiązanie do przestrzegania Karty. Inny istotny przejaw obecności Karty na szczeblu krajowym to nowo powstałe punkty kontaktowe ds. Karty tworzone w ramach administracji krajowych.

Krajowe instytucje zajmujące się prawami człowieka w wybranych państwach członkowskich wniosły w postępowaniach legislacyjnych, administracyjnych lub sądowych swój wkład ekspercki w zakresie stosowania Karty. Jednak krajowym instytucjom ds. praw człowieka oraz społeczeństwu obywatelskiemu nadal brakuje zdolności lub świadomości, które pozwoliłyby im aktywniej stosować Kartę. Coraz bardziej widoczna jest potrzeba ciągłych szkoleń dla pracowników sądownictwa w zakresie stosowania Karty, a Komisja Europejska finansuje takie szkolenia.

Karta ma zastosowanie na szczeblu federalnym, regionalnym i gminnym. Strategia UE na lata 2020–2030 w sprawie Karty praw podstawowych podkreśla promowanie stosowania Karty na wszystkich szczeblach. W tym kontekście należy jednak zauważyć, że państwom członkowskim brakuje ustrukturyzowanego zaangażowania we wdrażanie strategii dotyczącej Karty, np. definicji jasnych celów końcowych, celów pośrednich i harmonogramów.

Dobrych przykładów regularnego stosowania Karty na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym jest niewiele. Dotyczą one głównie monitorowania wykorzystania funduszy unijnych. Wydaje się, że brakuje działań głównego nurtu na wszystkich szczeblach władzy wykonawczej, do których wzywają konkluzje Rady z 2021 r. w sprawie wzmocnienia stosowania Karty.

Jak w nich zauważono, punkty kontaktowe ds. Karty mogłyby być wykorzystywane do promowania i koordynowania budowania zdolności, wymiany informacji i podnoszenia świadomości na temat Karty. Na koniec 2022 r. już 24 państwa członkowskie wytypowały punkty kontaktowe ds. Karty. Jedynie w Irlandii, na Malcie i w Słowenii proces ten jeszcze trwa. Jednakże ich potencjał w zakresie dzielenia się wiedzą i ich rola koordynacyjna wymagają dalszych działań.

Sytuacja jest lepsza w dziedzinie szkoleń, gdyż, jak wskazują dowody, coraz częściej organizuje się szkolenia dotyczące Karty dla pracowników wymiaru sprawiedliwości. Wydaje się jednak, że podobne szkolenia dla urzędników służby cywilnej są dostępne jedynie w nielicznych państwach członkowskich.

Na szczeblu regionalnym i lokalnym sytuacja przedstawia się gorzej. Tam również Karta ma zastosowanie, ale zauważa się brak szkoleń na jej temat. Jak stwierdziła FRA na przykład w sprawozdaniu *Miasta praw człowieka w UE: ramy wzmocnienia praw na szczeblu lokalnym*, zaledwie w kilku gminach kładzie się szczególny nacisk na prawa podstawowe.

Rozporządzenie w sprawie wspólnych przepisów zawiera zarówno horyzontalne warunki sprzyjające (art. 9 ust. 1), jak i tematyczne warunki sprzyjające (art. 15 ust. 1), takie jak warunki dotyczące niepełnosprawności czy integracji Romów. Zgodnie z tym rozporządzeniem (art. 8) państwa członkowskie muszą zorganizować i wdrożyć kompleksowe partnerstwo na rzecz wdrażania odpowiednich funduszy UE, stosując podejście oparte na wielopoziomowym zarządzaniu i zapewniając zaangażowanie „organizacji pozarządowych i podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnościami, równości płci i niedyskryminacji”. Państwa członkowskie powinny podjąć działania gwarantujące, że opracowywanie, wdrażanie, monitorowanie i przegląd funduszy UE odbywa się w ścisłej współpracy ze społeczeństwem obywatelskim i wszystkimi innymi zainteresowanymi stronami, w tym na szczeblu regionalnym i lokalnym.

Tylko kilka państw członkowskich zaczęło w 2022 r. podejmować działania w celu egzekwowania rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów zgodnie z postanowieniami Karty. Działania te obejmują zarówno przyjęcie wytycznych wyjaśniających obowiązki wynikające z Karty podczas wdrażania funduszy UE, jak i bardziej konkretne działania, takie jak ustanowienie komitetów monitorujących i mechanizmów składania skarg. Rola krajowych instytucji praw człowieka i społeczeństwa obywatelskiego w takich komitetach jest różna w poszczególnych państwach członkowskich: od pełnienia aktywnej roli w kontrolach *ex ante* stosowania postanowień Karty we wszystkich projektach i rozpatrywaniu skarg, poprzez funkcję doradczą, po brak jakiegokolwiek roli.

Niestety, jak dotąd tylko jedno państwo członkowskie wprost uwzględniło Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych w procesie monitorowania zgodności, chociaż konwencja ta jest wiążąca dla wszystkich państw członkowskich UE i dla samej UE. To również oznacza brak poszanowania zasady integracji osób z niepełnosprawnościami zawartej w art. 26 Karty.

OPINIA FRA 2.1

Państwa członkowskie powinny wzmocnić promocję i znajomość Karty na wszystkich szczeblach administracji krajowej, w sądownictwie oraz wśród organów ścigania. Mogłoby to obejmować dzielenie się wiedzą za pośrednictwem punktu kontaktowego ds. Karty oraz działania szkoleniowe dla prawników stosujących prawo UE na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. Państwa członkowskie, które nie wyznaczyły jeszcze punktów kontaktowych ds. Karty, powinny to uczynić i aktywnie zachęcać do wykorzystywania dostępnych zasobów, narzędzi szkoleniowych i materiałów na temat Karty do celów budowania zdolności i dzielenia się wiedzą.

Zachęca się gminy, by stały się „miastami praw człowieka” i uwzględniły Kartę we wszystkich swoich działaniach. W celu wzmocnienia praw na szczeblu lokalnym mogłyby one skorzystać z ram FRA, co obejmuje też narzędzia służące włączaniu standardów praw człowieka – w tym Karty – do ich działań.

Instytucje UE powinny podjąć dodatkowe wysiłki na rzecz promowania Karty na szczeblu krajowym i poniżej niego, poprzez ukierunkowane finansowanie dla państw członkowskich, władz lokalnych i regionalnych oraz podmiotów upowszechniających wiedzę, a także poprzez gromadzenie i wymianę najlepszych praktyk w zakresie budowania zdolności.

OPINIA FRA 2.2

Aby zapewnić pełne przestrzeganie postanowień Karty przy wdrażaniu funduszy unijnych, państwa członkowskie powinny ustanowić odpowiednio inkluzywne komitety monitorujące. Organy publiczne mające kompetencje w zakresie praw podstawowych, takie jak krajowe instytucje praw człowieka (NHRI) i organizacje społeczeństwa obywatelskiego, powinny wejść w skład takich komitetów i odgrywać w nich przynajmniej formalną rolę doradczą. Właściwe organy państw członkowskich powinny informować, czy zdanie tych komitetów jest uwzględniane.

Aby umożliwić krajowym instytucjom praw człowieka i społeczeństwu obywatelskiemu skuteczne uczestnictwo w procesie monitorowania, państwa członkowskie powinny zapewnić im wystarczające finansowanie i odpowiednie szkolenia.

Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie wspólnych przepisów państwa członkowskie powinny zapewnić, aby ich komitety monitorujące uwzględniły, oprócz zgodności z postanowieniami Karty praw podstawowych, zgodność z Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, gdyż taki jest wymóg rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów.

OPINIA FRA 2.3

W ramach działań na rzecz wzmocnienia stosowania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej i praworządności instytucje UE oraz państwa członkowskie powinny zwiększyć uprawnienia wszystkich odpowiednich podmiotów w krajowych systemach praw człowieka. Obejmuje to regularne monitorowanie przestrzeni społeczeństwa obywatelskiego, przy ścisłym zaangażowaniu podmiotów społeczeństwa obywatelskiego i innych obrońców praw człowieka, i z wykorzystaniem danych zgromadzonych przez FRA.

Państwa członkowskie powinny podjąć działania w celu przeprowadzenia odpowiednich dochodzeń i zastosowania sankcji przeciwko tym, którzy kwestionują prawa człowieka, utrudniają ich przestrzeganie lub łamią je.

Państwa członkowskie oraz UE powinny nadal finansować potencjał operacyjny społeczeństwa obywatelskiego, w tym specjalistyczne szkolenia na temat Karty. Państwa członkowskie są również zachęcane do korzystania z programu „Obywatele, równość, prawa i wartości” w celu finansowania szkoleń związanych z Kartą oraz do stosowania dostępnych narzędzi opracowanych przez FRA i inne instytucje.

Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby różne szczeble władzy komunikowały się i współpracowały z obrońcami praw i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.

Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby krajowe instytucje praw człowieka i podmioty społeczeństwa obywatelskiego działały w sprzyjającym środowisku, w którym odpowiednie zasoby operacyjne umożliwiają ich funkcjonowanie. Tam, gdy nie ma jeszcze w pełni niezależnych krajowych instytucji praw człowieka, państwa członkowskie powinny je utworzyć.

Parlament Europejski i Komisja Europejska uznały kluczową rolę społeczeństwa obywatelskiego w promowaniu i ochronie praw zapisanych w Karcie. Aby zapewnić społeczeństwu obywatelskiemu możliwość skutecznego wykonywania tego zadania, należy stworzyć sprzyjające środowisko.

Jak wynika z ustaleń FRA, organizacje społeczeństwa obywatelskiego w całej UE borykają się z wyzwaniem w zakresie dostępu do finansowania, ochrony przed molestowaniem, zagrożeniami i atakami, dostępu do wymiaru sprawiedliwości, do udziału w podejmowaniu decyzji politycznych i komunikacji z organami publicznymi. Państwa członkowskie oferują obiecujące przykłady praktyk, które dotyczą głównie możliwości finansowania i poprawy zaangażowania.

Oprócz dobrze prosperującej przestrzeni obywatelskiej strategia dotycząca Karty uwzględnia również kluczową rolę krajowych instytucji praw człowieka. Podkreśla się w niej, że krajowe instytucje praw człowieka „monitorują stosowanie, wdrażanie i promowanie Karty w praktyce, zapewniają informacje i wsparcie ofiarom naruszeń praw podstawowych oraz współpracują z instytucjami krajowymi w zakresie stosowania przez nie Karty i ich znajomości Karty”. Na koniec okresu sprawozdawczego w 19 państwach członkowskich istniały krajowe instytucje praw człowieka posiadające akredytację A, cztery miały instytucje praw człowieka o statusie B, Rumunia miała jedną instytucję o statusie C, a jedynie Czechy, Włochy i Malta nie miały żadnej akredytowanej krajowej instytucji praw człowieka.

3

RÓWNOŚĆ I NIEDYSKRYMINACJA

Impas związany z przyjęciem dyrektywy w sprawie równego traktowania trwa od 2008 r. Ramy prawne dotyczące przestępstw z nienawiści i mowy nienawiści nadal nie zapewniają wystarczającej ochrony lesbijkom, gejom, osobom biseksualnym, transpłciowym i interseksualnym (LGBTI). W 2022 r. Komisja Europejska zaproponowała wprowadzenie przepisów mających na celu wzmocnienie mandatu i niezależności organów ds. równości.

Wysiłki na rzecz promowania praw lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych, niebinarnych, interseksualnych i queer (LGBTIQ) podejmowano na szczeblu unijnym i krajowym, zwłaszcza w odniesieniu do statusu rodzinnego i rodzicielstwa. W całej UE wprowadzono określone zmiany, które miały na celu uwzględnienie dodatkowych powodów dyskryminacji, takich jak status społeczno-gospodarczy, stan zdrowia i wygląd fizyczny.

Dyskryminacja z różnych powodów utrzymuje się w całej UE. Zgodnie z art. 21 Karty praw podstawowych UE zakazana jest wszelka dyskryminacja, w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Jednak na mocy prawa wtórnego Unii niektóre cechy chronione określone w art. 19 TFUE – płeć i pochodzenie rasowe lub etniczne – mają większą ochronę niż inne – takie jak religia lub przekonania, wiek, niepełnosprawność i orientacja seksualna. Prowadzi to do powstania sztucznej hierarchii przyczyn, która ogranicza zakres i zasięg ochrony przed dyskryminacją na poziomie UE. Proponowana dyrektywa w sprawie równego traktowania usunęłaby tę lukę, ale Rada nie osiągnęła jeszcze jednomyślności wymaganej do przyjęcia wniosku Komisji z 2008 r.

W tym roku ponownie podjęto próby przełamania impasu w sprawie tego kluczowego instrumentu, w szczególności wezwano do jego szybkiego przyjęcia przez Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny oraz w rezolucjach Parlamentu Europejskiego.

OPINIA FRA 3.1

UE oraz jej państwa członkowskie powinny nadal badać wszystkie możliwe sposoby zapewnienia we wszystkich kluczowych dziedzinach życia kompleksowej i spójnej ochrony przed dyskryminacją ze względu na religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

OPINIA FRA 3.2

UE oraz państwa członkowskie UE powinny zapewnić, aby organy ds. równości mogły w pełni wykorzystać swój potencjał i skutecznie przyczynić się do egzekwowania wszystkich dyrektyw w sprawie równości. To wiąże się z zapewnieniem, aby organy ds. równości otrzymały wystarczająco szerokie uprawnienia i odpowiednie zasoby ludzkie, finansowe i techniczne, by mogły skutecznie i niezależnie wykonywać wszystkie swoje zadania ustawowe.

UE powinna zapewnić szybkie przyjęcie dwóch wniosków ustawodawczych Komisji mających na celu ustanowienie wiążących norm dla organów ds. równości w Unii w celu promowania równego traktowania i zwalczania wszelkich form dyskryminacji w dziedzinach określonych w dyrektywach w sprawie równości.

Organy ds. równości promują równe traktowanie poprzez egzekwowanie stosowania unijnego prawa antydyskryminacyjnego. Z ustaleń FRA wynika, że przypadki dyskryminacji rzadko są zgłaszane właściwym organom utworzonym w celu zapewnienia wszystkim ofiarom dyskryminacji dostępu do wymiaru sprawiedliwości na równych zasadach.

Do podstawowych zadań organów ds. równości należy udzielanie pomocy ofiarom dyskryminacji we wnoszeniu skarg, monitorowanie dyskryminacji i składanie sprawozdań na jej temat oraz podnoszenie świadomości w zakresie praw człowieka. Pomimo niemałych osiągnięć organy ds. równości nadal zmagają się z różnymi wyzwaniami związanymi z własną niezależnością, mandatami i uprawnieniami, a także z brakiem odpowiednich zasobów ludzkich, finansowych i technicznych oraz z ograniczoną możliwością przyczyniania się do rozwoju polityki. Skuteczne wdrożenie istniejącego prawodawstwa dotyczącego równości wymaga silnych i niezależnych struktur i mechanizmów w celu zwiększenia poszanowania prawa, a także zwiększenia zaufania społeczeństwa do organów, których zadaniem jest zapewnienie i promowanie równości.

W tym obszarze kluczową rolę odgrywają skuteczne organy ds. równości. Podkreślono to we wnioskach ustawodawczych Komisji dotyczących wzmocnienia organów ds. równości, których celem jest zapewnienie im niezależności, zasobów i uprawnień, tak aby mogły one skuteczniej chronić ofiary i zapobiegać dyskryminacji.

OPINIA FRA 3.3

Zachęca się państwa członkowskie UE do dalszego przyjmowania i wdrażania konkretnych środków (w tym krajowych planów działania na rzecz równości osób LGBTIQ+) mających na celu zapewnienie, aby lesbijki, geje, osoby biseksualne, transpłciowe, niebinarne, interseksualne i queer mogły w pełni korzystać ze swoich praw podstawowych. Państwa członkowskie powinny przy tym należycie uwzględnić *Wytyczne dotyczące strategii i planów działania na rzecz wzmocnienia równości osób LGBTIQ*, przygotowane przez podgrupę ds. równości osób LGBTIQ i zatwierdzone przez Grupę Wysokiego Szczebla ds. Niedyskryminacji, Równouprawnienia i Różnorodności.

Zachęca się państwa członkowskie UE do regularnego gromadzenia i wykorzystywania danych SOGIESC dotyczących równości w celu opracowania polityki i reakcji prawnych opartych na dowodach.

Państwa członkowskie powinny podjąć wszelkie odpowiednie środki, aby skutecznie zwalczać nawoływanie do nienawiści i radzić sobie ze szkodliwymi skutkami homofobicznych i transfobicznych wypowiedzi w debatach publicznych, kampaniach politycznych i mediach, a także w Internecie.

W 2022 r. szereg państw członkowskich podjęło działania mające na celu promowanie praw podstawowych lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych, interseksualnych i queer+ (LGBTIQ+) poprzez wprowadzenie zmian prawnych i środków politycznych w takich obszarach jak status związków osób tej samej płci, adopcja i rodzicielstwo, uproszczone procedury uznawania płci na podstawie samookreślenia; oraz zapobieganie mowie nienawiści i przestępstwom z nienawiści i karanie ich. W kilku państwach członkowskich, gdzie ramy prawne były niewystarczające, orzeczenia sądów utworowały drogę dla zmiany przepisów lub zapewniły ich prawidłowe egzekwowanie.

Niektóre państwa członkowskie wprowadziły środki prawne i środki z zakresu polityki, które zagrażają podstawowemu prawu osób LGBTIQ+ do równego traktowania bez względu na orientację seksualną. Ma to konkretny wpływ na wzrost wrogości i przemocy wobec społeczności LGBTI, a także na obawy tych osób, ich rodzin i innych obywateli, którzy spotykają się z represjami z powodu wspierania równości. Mowa nienawiści jest szczególnie niepokojącym zjawiskiem, ponieważ dodatkowo podsyca dyskryminację. Jednocześnie regularne gromadzenie danych dotyczących orientacji seksualnej, tożsamości płciowej, ekspresji płciowej i równości płci (Sogiesc) pozostaje w większości państw członkowskich rzadkością.

Pojęcie „dyskryminacji krzyżowej (intersekcjonalnej)” odnosi się do sytuacji, w której kilka przyczyn występuje i wzajemnie na siebie wpływa w tym samym czasie w taki sposób, że są one nierozzerwalne i wywołują określone rodzaje dyskryminacji. Praktycy w tej dziedzinie uznają jednak, iż rozwiązywanie problemu dyskryminacji tylko z jednego punktu widzenia uniemożliwia zrozumienie różnorodnych sposobów doświadczania dyskryminacji w codziennym życiu. Prawo UE nie chroni jednak jeszcze w pełni obywateli przed dyskryminacją krzyżową (intersekcjonalną).

Equinet wskazał na potrzebę rozszerzenia listy przyczyn dyskryminacji o pochodzenie społeczne lub status społeczno-ekonomiczny, status rodzinny, dziedzictwo genetyczne, stan zdrowia, wygląd fizyczny itp.

OPINIA FRA 3.4

Unia Europejska i państwa członkowskie powinny rozważyć włączenie kwestii dyskryminacji krzyżowej (intersekcjonalnej) do obowiązujących przepisów.

4

RASIZM, KSENOFOBIA I PODOBNE FORMY NIETOLERANCJI

Dyskryminacja ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, przestępstwa motywowane uprzedzeniami i nawoływanie do nienawiści ze względów rasistowskich utrzymywały się w 2022 r. na wysokim poziomie. Dowody wskazują na istnienie rasizmu systemowego, również w ramach egzekwowania prawa. Agresja Rosji na Ukrainę spowodowała wystąpienie w niektórych państwach członkowskich UE przypadków mowy nienawiści i brutalnych ataków.

Komisja Europejska kontynuowała postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego przeciwko 12 państwom członkowskim z powodu niepełnego lub niedokładnego włączenia decyzji ramowej w sprawie zwalczania rasizmu i ksenofobii do prawa krajowego. Jednocześnie kilka państw członkowskich zmieniło swoje przepisy prawa w celu kryminalizacji przestępstw z nienawiści i nawoływania do nienawiści. Parlament Europejski wezwał również państwa członkowskie do zapewnienia pełnego wdrożenia i skutecznego monitorowania dyrektywy w sprawie równości rasowej.

Komisja Europejska wezwała państwa członkowskie do przyjęcia do końca 2022 r. krajowych planów działania przeciwko rasizmowi przewidzianych w unijnym planie działania przeciwko rasizmowi oraz w Strategii UE w sprawie zwalczania antysemityzmu i wspierania życia żydowskiego. Przyjęła je tylko około połowa z nich. Niektóre państwa członkowskie podjęły ukierunkowane działania mające na celu ułatwienie zgłaszania ataków rasistowskich; wzmocniły one dostęp ofiar do wsparcia, ochrony i do wymiaru sprawiedliwości.

W decyzji ramowej w sprawie zwalczania rasizmu i ksenofobii (2008/913/WSiSW) określono wspólne podejście w prawie karnym do form rasizmu i ksenofobii stanowiących nawoływanie do nienawiści i przestępstwa z nienawiści. Komisja Europejska wszczęła postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom przeciwko dwunastu państwom członkowskim, które nie dokonały pełnej i prawidłowej transpozycji decyzji ramowej do prawa krajowego. Jednocześnie kilka państw członkowskich zmieniło swoje kodeksy karne w celu kryminalizacji przestępstw z nienawiści i nawoływania do nienawiści oraz wprowadziło środki ułatwiające zgłaszanie ataków rasistowskich.

W 2022 r. rasizm nadal stanowił poważny problem w całej UE. Jak pokazują oficjalne i nieoficjalne sprawozdania, nadal miały miejsce przestępstwa z nienawiści i przypadki nawoływania do nienawiści na tle rasistowskim. Ponadto międzynarodowe i krajowe organy ds. praw człowieka wyraziły zaniepokojenie wzrostem nawoływania do nienawiści w Internecie – często przez media lub polityków – wymierzonej przeciwko żydom, muzułmanom, migrantom i mniejszościom etnicznym.

Art. 21 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej zakazuje wszelkiej dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne lub rasę. Podobnie dyrektywa w sprawie równości rasowej (2000/43/WE) zakazuje wszelkiej dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne lub rasowe w dostępie do edukacji, zatrudnienia, usług, w tym mieszkalnictwa oraz opieki zdrowotnej. Jak wskazują sprawozdania krajowych organów monitorujących przestrzeganie praw człowieka, wiele państw członkowskich nadal nie wdraża w pełni przepisów dyrektywy.

Komisja kontynuowała postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego przeciwko trzem państwom członkowskim, które dyskryminowały dzieci romskie w systemie oświaty. W 2022 r. mniejszości etniczne, w tym migranci, nadal doświadczały dyskryminacji w różnych obszarach życia, co pokazały wyniki ankiet i badań na temat dyskryminacji.

Wobec utrzymujących się dowodów na istnienie rasizmu systemowego organy europejskie i międzynarodowe wezwały do podjęcia ukierunkowanych wysiłków w celu rozwiązania problemu rasizmu przejawiającego się w szerszym politycznym i społecznym wykluczeniu osób pochodzących z mniejszości rasowych i etnicznych.

OPINIA FRA 4.1

Państwa członkowskie UE powinny w pełni i prawidłowo transponować i stosować przepisy decyzji ramowej w sprawie zwalczania rasizmu i ksenofobii. Obejmuje to podejmowanie przez państwa członkowskie działań mających na celu zapewnienie, aby motywacja rasistowska lub ksenofobiczna była uznawana za okoliczność obciążającą lub, ewentualnie, aby sądy uwzględniały taką motywację przy ustalaniu kar.

OPINIA FRA 4.2

Państwa członkowskie UE powinny znacznie poprawić skuteczność swoich środków i rozwiązań instytucjonalnych służących pełnemu stosowaniu przepisów dyrektywy w sprawie równości rasowej, zwłaszcza w odniesieniu do skutecznych, proporcjonalnych i odstraszających sankcji w przypadku naruszenia zobowiązań wynikających z dyrektywy w sprawie równości rasowej. Zachęca się państwa członkowskie do wzmożenia wysiłków na rzecz zwalczania rasizmu we wszystkich jego przejawach, w tym rasizmu systemowego.

OPINIA FRA 4.3

Zachęca się państwa członkowskie UE do niezwłocznego opracowania specjalnych krajowych planów działania w celu zwalczania rasizmu, dyskryminacji rasowej, antysemityzmu, ksenofobii i podobnych form nietolerancji. Aby wspierać i odzwierciedlać podejmowanie krajowych działań w praktyce, polityki krajowe powinny przekładać się na konkretne środki i działania na szczeblu regionalnym i lokalnym. Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby przy opracowywaniu, wdrażaniu i monitorowaniu krajowych planów działania przeciwko rasizmowi wszystkie działania uwzględniały wiarygodne dane dotyczące równości i aby opierały się na nich.

OPINIA FRA 4.4

Zachęca się państwa członkowskie UE do zwiększenia liczby szkoleń dla funkcjonariuszy organów ścigania. Powinny one również zwiększyć ocenę istniejących zabezpieczeń przed rasizmem, co obejmuje też wprowadzenie solidnych systemów przeglądu skuteczności działania. Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby przypadki przemocy policji wobec migrantów i mniejszości etnicznych były szybko i niezależnie badane, a ofiarom pomagano w zgłaszaniu wykroczeń popełnianych przez policję.

Organy ścigania powinny opracować szczegółowe, praktyczne i proste w zastosowaniu wytyczne dla funkcjonariuszy policji dotyczące niestosowania przy wykonywaniu czynności służbowych dyskryminacyjnego profilowania etnicznego. Wytyczne te powinny zostać włączone do standardowych procedur operacyjnych i kodeksów postępowania oraz powinny być systematycznie przekazywane funkcjonariuszom pierwszej linii.

Na Światowej Konferencji ONZ przeciwko rasizmowi państwa członkowskie podjęły zobowiązania do wzmocnienia wysiłków na rzecz zwalczania rasizmu. Dwadzieścia jeden lat później stan ich realizacji w UE nie jest zadowalający.

Wezwanie do przyjęcia krajowych planów działania przeciwko rasizmowi do końca 2022 r., jak przewiduje unijny plan działania przeciwko rasizmowi oraz strategia UE w sprawie zwalczania antysemityzmu i wspierania życia żydowskiego, zostało zrealizowane jedynie połowicznie. Do końca 2022 r. około połowa państw członkowskich opracowała plany działania w zakresie walki z rasizmem lub wprowadziła zintegrowane środki, a 15 państw wdrożyło odrębną strategię w zakresie antysemityzmu albo uwzględniło walkę z antysemityzmem w bardziej ogólnych strategiach. W niektórych krajach podjęto ukierunkowane działania na szczeblu lokalnym i regionalnym, co odzwierciedla lepsze zrozumienie potrzeby zwalczania rasizmu na wszystkich szczeblach, poprzez skoordynowane i partycypacyjne podejście.

Organy europejskie i międzynarodowe wezwały do podjęcia działań w celu rozwiązania problemu rasizmu w postępowaniu organów ścigania oraz w dyskryminacyjnym profilowaniu sprawców. Kierowanie się w nich kwestiami etnicznymi jest sprzeczne z zasadami Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej i z innymi normami międzynarodowymi, w tym zawartymi w Europejskiej konwencji praw człowieka i związanym z nią orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak również z Kartą praw podstawowych UE. W zaleceniach Komisji Europejskiej przeciwko rasizmowi i nietolerancji podkreślono również zobowiązanie policji do walki z rasizmem i dyskryminacją rasową.

W 2022 r. przypadki przemocy ze strony policji mogły wiązać się z dyskryminacją na tle rasowym i ksenofobicznym. W roku tym odnotowano również dowody niezgodnego z prawem profilowania etnicznego. Incydenty rasistowskie i niezgodne z prawem profilowanie etniczne podważają zaufanie do władz i mogą prowadzić do zaniechania zgłaszania przestępstw oraz do niechęci wobec władz publicznych. Państwa członkowskie nadal inwestowały w szkolenia dla funkcjonariuszy organów ścigania dotyczące praw człowieka i zwalczania rasizmu.

5

RÓWNOŚĆ I INTEGRACJA ROMÓW

W 2022 r. większość państw członkowskich UE opracowała już plany działania i rozpoczęła wdrażanie krajowych ram strategicznych, aby osiągnąć cele unijnych ram strategicznych na rzecz Romów na 2030 r. w zakresie równości, włączenia społecznego i uczestnictwa. W ciągu tego roku większość państw członkowskich opracowała również krajowe plany działania na rzecz skutecznego wdrożenia gwarancji dla dzieci, w których kilka państw członkowskich skupia się na wzmocnieniu edukacji i włączenia społecznego dzieci romskich.

FRA przedstawiła wyniki badania dotyczącego Romów przeprowadzonego w 2021 r. Jego wyniki wskazują, że od czasu ostatniego badania w 2016 r. poczyniono bardzo niewielkie lub wręcz żadne postępy w zwalczaniu antycyganizmu i w zapewnieniu równego dostępu do edukacji, zatrudnienia, mieszkalnictwa i zdrowia.

W 2022 r. prawa podstawowe Romów i Trawelerów nadal nie były w pełni przestrzegane. W całej UE antycyganizm, dyskryminacja, ubóstwo i wykluczenie społeczne, a także przestępstwa z nienawiści i nawiązanie do nienawiści, nadal dotyczą niewspółmiernie dużą liczbę Romów i Trawelerów. Zakończone śmiercią ofiar incydenty przemocy ze strony policji wobec Romów w 2022 r. wskazują na konieczność zwalczania rasizmu instytucjonalnego występującego w organach ścigania.

OPINIA FRA 5.1

Państwa członkowskie powinny niezwłocznie podjąć działania, aby zapewnić wszystkim Romom mieszkającym w izolowanych osiedlach w warunkach poważnej deprywacji mieszkaniowej dostęp do godnych warunków mieszkaniowych, które będą dostępne, przystępne cenowo, bezpieczne dla środowiska, zdrowe i wolne od segregacji.

W tym celu powinny one wykorzystywać dostępne fundusze UE przewidziane w art. 3 rozporządzenia (UE) 2021/1058 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, cel szczegółowy (iii) wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach i grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, w drodze zintegrowanych działań, w tym usług mieszkaniowych i socjalnych.

Opublikowane w 2022 r. dane z badania FRA dotyczącego Romów pokazują, że duża część Romów mieszka w niedopuszczalnych warunkach, jest przedmiotem segregacji i nie ma dostępu do najbardziej podstawowych udogodnień, często nawet do czystej wody z kranu.

W październiku 2022 r. w rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie sytuacji Romów mieszkających w osiedlach w całej UE wezwano Komisję i państwa członkowskie do pilnego zajęcia się ich sytuacją w sposób kompleksowy i skuteczny, za pomocą odpowiednich krótko- i długoterminowych strategii politycznych wspieranych przez odpowiednie finansowanie unijne i krajowe. Parlament Europejski podkreśla również w tej rezolucji, że takie katastrofalne warunki, jak również negatywne psychologiczne i socjologiczne skutki segregacji, dotyczą nie tylko mieszkańców osiedli, ale mają wpływ także na szerszą społeczność.

OPINIA FRA 5.2

Zachęca się państwa członkowskie do tworzenia platform i budowania potencjału wśród romskiego społeczeństwa obywatelskiego, w tym kobiet, dzieci i młodzieży. Państwa członkowskie powinny rozważyć wdrożenie praktyk stosowanych z powodzeniem w innych państwach UE i w pełni wykorzystać fundusze UE na potrzeby utworzenia platform współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego oraz lokalnymi i regionalnymi zainteresowanymi stronami w zakresie wdrażania, monitorowania i przeglądu krajowych planów działania i strategii.

W zaleceniu Rady UE z 2021 r. w sprawie równouprawnienia, włączenia i partycypacji Romów (2021/C 93/01) podkreślono potrzebę zwiększenia przez państwa członkowskie partycypacji Romów i konsultacji z nimi. W projekcie monitorowania przez społeczeństwo obywatelskie wdrażania strategii integracji Romów „Roma Civil Monitor” z 2022 r. potwierdzono, że partycypacja Romów i organizacji pozarządowych w przygotowaniu krajowych ram strategicznych dotyczących Romów i krajowych planów działania jest wyższa i bardziej intensywna niż wcześniej. Wciąż jednak w kilku państwach członkowskich całkowicie brak aktywnego zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego, a tylko kilka państw członkowskich rozpoczęło tworzenie trwałych i szeroko reprezentatywnych platform romskich oraz budowanie potencjału romskiego społeczeństwa obywatelskiego w celu zapewnienia pełnego uczestnictwa na wszystkich szczeblach.

W zaleceniu Rady UE z 2021 r. w sprawie równouprawnienia, włączenia i partycypacji Romów (2021/C 93/01) wezwano państwa członkowskie UE do monitorowania i oceny wdrażania krajowych ram strategicznych. Unijny plan działania przeciwko rasizmowi wzywa państwa członkowskie, przy pełnym poszanowaniu ich kontekstu krajowego, do rozpoczęcia gromadzenia i wykorzystywania danych dotyczących równości z uwzględnieniem pochodzenia rasowego lub etnicznego w celu uchwycenia zarówno subiektywnych doświadczeń związanych z dyskryminacją i wiktymizacją, jak i systemowych aspektów rasizmu i dyskryminacji.

Dostępne dane dotyczące kwestii równości są jednak cząstkowe i brak jest ich koordynacji między państwami, źródłami danych i podmiotami gromadzącymi dane. Dotyczy to także braku danych na temat Romów uciekających przed rosyjską agresją na Ukrainę. W 2022 r. kilka państw członkowskich zintensyfikowało prace nad gromadzeniem nowych danych lub ulepszaniem danych gromadzonych w ramach krajowych spisów powszechnych w celu uwzględnienia aspektów równości.

Niektóre państwa członkowskie upoważniły nowe lub istniejące organy ds. praw człowieka do gromadzenia danych i dokumentowania przypadków antycyganizmu. Jednak nie wszystkie działania w zakresie gromadzenia danych były zgodne z zasadami praw człowieka dotyczącymi gromadzenia danych określonymi przez OHCHR ONZ oraz z zaleceniami Grupy Wysokiego Szczebla ds. Niedyskryminacji, Równouprawnienia i Różnorodności przedstawionymi w Wytycznych UE w sprawie gromadzenia i wykorzystywania danych dotyczących równości ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne.

W art. 14 Karty praw podstawowych UE (Karta) zapisano prawo do nauki. Jednym z czterech celów sektorowych unijnych ram strategicznych dotyczących Romów jest zapewnienie równego dostępu do edukacji dzieciom ze wszystkich środowisk rasowych i etnicznych. Jest to również zgodne z dyrektywą w sprawie równości rasowej.

W europejskiej strategii w dziedzinie opieki Komisja wezwała państwa członkowskie do zapewnienia równych szans dzieciom romskim. Podobnie uczyniła Rada w swoim zaleceniu ustanawiającym europejską gwarancję dla dzieci.

Luka edukacyjna między dziećmi romskimi a dziećmi z ogółu społeczeństwa jest wciąż znaczna a, jak pokazuje badanie FRA na temat Romów z 2021 r., odsetek osób przedwcześnie kończących naukę po szkole średniej I stopnia jest duży. Od roku 2016 segregacja w edukacji nawet wzrosła.

OPINIA FRA 5.3

Państwa członkowskie UE powinny nadal dokładać wszelkich starań, aby zapewnić skuteczny monitoring poprzez regularne gromadzenie i wykorzystywanie danych dotyczących sprawiedliwości społecznej. Wysiłki te powinny obejmować monitorowanie wykorzystania funduszy, a także środków i programów służących osiągnięciu celów na 2030 r. w zakresie równości, włączenia społecznego i udziału Romów.

Zachęca się państwa członkowskie do zapewnienia, aby sposób gromadzenia przez nie danych osobowych, co obejmuje też krajowe spisy powszechne, był zgodny z podejściem do współpracy na rzecz rozwoju z poszanowaniem praw człowieka. Państwa członkowskie powinny uwzględnić wytyczne UE w sprawie gromadzenia i wykorzystywania danych dotyczących równouprawnienia ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne.

Państwa członkowskie powinny promować i aktywnie wspierać współpracę społeczeństwa obywatelskiego, środowisk akademickich, organów ds. równości i urzędów statystycznych w celu ułatwienia składania sprawozdań i regularnego monitorowania dyskryminacji, antycyganizmu i przestępstw z nienawiści.

OPINIA FRA 5.4

Państwa członkowskie UE powinny zwalczać wszelką segregację Romów w obszarze edukacji i gromadzić dowody na jej istnienie, aby w pełni wdrożyć dyrektywę w sprawie równości rasowej.

Państwa członkowskie powinny nadać priorytet wykorzystaniu funduszy krajowych i unijnych w celu zapewnienia wysokiej jakości edukacji i większych możliwości edukacyjnych dla dzieci romskich, angażując romskie społeczeństwo obywatelskie w opracowywanie, wdrażanie i monitorowanie środków krajowych.

OPINIA FRA 5.5

Państwa członkowskie UE powinny zwiększyć wysiłki na rzecz rozwiązania problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego Romów. Osiągnięcie celu na rok 2030, jakim jest zniwelowanie luki dochodowej między Romami a ogółem społeczeństwa, zgodnie z wymogami unijnych ram strategicznych dotyczących Romów, będzie wymagało ukierunkowanych środków łączących pracę zarobkową i alokację transferów społecznych.

W swoich krajowych planach działania do 2030 r. dotyczących unijnej gwarancji dla dzieci państwa członkowskie powinny w szczególności uwzględnić dzieci romskie. Powinny przy tym brać pod uwagę ustalenia i zalecenia zawarte w szczegółowych badaniach krajowych opracowanych przez UNICEF (Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci) i Komisję Europejską.

Państwa członkowskie, w ścisłej współpracy z romskimi społecznościami i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, powinny określić, zaplanować i wdrożyć skuteczne środki mające na celu zainteresowanie kobiet romskich wejściem na rynek pracy, aby zwiększać ich niezależność ekonomiczną i chronić je przed ubóstwem.

Ograniczanie ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz niwelowanie różnic społeczno-ekonomicznych to jeden z trzech głównych celów horyzontalnych unijnych ram strategicznych dotyczących Romów. Europejska gwarancja dla dzieci jest sztandarową inicjatywą UE mającą na celu zapewnienie każdemu dziecku w Europie zagrożonemu ubóstwem lub wykluczeniem społecznym dostępu do najbardziej podstawowych praw, takich jak opieka zdrowotna i edukacja. Określa ona dzieci romskie jako szczególnie defaworyzowane i wzywa państwa członkowskie, by zadbały o zaspokojenie ich potrzeb.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z lipca 2022 r. wzywa do położenia kresu ubóstwu kobiet i wymienia kobiety romskie jako grupę szczególnie zagrożoną. Głównym celem UE określonym w Planie działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych jest zmniejszenie o co najmniej 15 mln liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Każdemu należy zapewnić płacę zapewniającą utrzymanie na minimalnym poziomie lub odpowiednie świadczenie zapewniające dochód minimalny w przypadku osób nieposiadających wystarczających zasobów.

Jak pokazują najnowsze dane FRA z 10 państw członkowskich UE, w 2021 r. czterech na pięciu (80%) Romów, w tym dzieci, wciąż mieszka w gospodarstwach domowych zagrożonych ubóstwem i poważną deprivacją materialną (48%). Według podsumowania projektu monitorowania przez społeczeństwo obywatelskie wdrażania strategii integracji Romów „Roma Civil Monitor” z 2022 r., krajowe strategie i plany działania na rzecz Romów w dużej mierze nie uwzględniają kwestii ubóstwa ani ochrony socjalnej.

6

AZYL, WIZY, MIGRACJA, GRANICE I INTEGRACJA

Jak przedstawiono w głównym rozdziale niniejszego sprawozdania, w wyniku agresji Rosji na Ukrainę zarejestrowano w całej UE niemal 4 mln osób przesiedlonych. Jednocześnie w wyniku zwiększonej mobilności na świecie po pandemii COVID-19 wzrosła liczba nielegalnych przekroczeń granic UE.

W kilku miejscach wzdłuż zewnętrznej granicy UE odnotowano poważne, uporczywe przypadki łamania praw. W połączeniu z brakiem sprawnych i skutecznych dochodzeń stwarza to poważne wyzwania dla praworządności. Nasiliły się przypadki łamania praw podstawowych na granicach, a na skutek braku reakcji na naruszenia bezprawne działania wciąż pozostają bezkarne.

Wzrasta presja wywierana przez władze państwowe na organizacje społeczeństwa obywatelskiego i inne podmioty broniące praw migrantów i uchodźców na granicach. Unijne przepisy dotyczące reformy polityki azylowej czekają wciąż na przyjęcie przez unijnego współprawodawcę. Trwa przegląd mechanizmu nadzorowania stosowania zasad Schengen, przy czym więcej uwagi poświęca się prawom podstawowym. Instrumenty prawne wprowadzające systemy informatyczne w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości zawierają pewne zabezpieczenia praw podstawowych; w tej chwili głównym wyzwaniem jest stosowanie ich w praktyce.

Możliwości prawne zapewnienia bezpieczeństwa w UE uchodźcom innym niż uchodźcy z Ukrainy są nadal ograniczone. Wobec wzrostu przymusowych migracji globalnych niektórzy próbują zapewnić sobie bezpieczeństwo, działając w sposób niezgodny z prawem. Gdy nielegalnie przekraczają lub próbują przekroczyć zewnętrzne granice UE, ich prawa są niekiedy naruszane w niektórych państwach członkowskich UE.

Takie przypadki naruszania praw podstawowych są poważne, wielokrotne i nagminne. W wielu sprawozdaniach mowa jest o takich zachowaniach urzędników, które w świetle prawa krajowego mogą stanowić poważne przestępstwo. Niemniej jednak krajowe systemy wymiaru sprawiedliwości prowadzą nieliczne takie sprawy. Może to prowadzić do wytworzenia poczucia bezkarności.

Spółeczeństwo obywatelskie to kluczowy element europejskiej architektury praw podstawowych. Odgrywa ono bardzo ważną rolę w ochronie praw obywateli. Nasila się konflikt między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego broniącymi praw migrantów i uchodźców z jednej strony, a władzami państwowymi i podmiotami niepaństwowymi z drugiej strony.

OPINIA FRA 6.1

W rocznych sprawozdaniach Rady ds. Schengen i Komisji w sprawie stanu strefy Schengen należy poświęcić jeden punkt lub rozdział kwestiom praw podstawowych na granicach.

Państwa członkowskie UE powinny ustanowić lub wzmocnić krajowe mechanizmy monitorowania przestrzegania praw podstawowych na swoich granicach, korzystając z wiedzy specjalistycznej FRA.

OPINIA FRA 6.2

Komisja Europejska powinna kontynuować starania na rzecz włączenia kwestii przestrzegania praw podstawowych do głównego nurtu polityki poprzez oceny stosowania dorobku Schengen. Dokonując przeglądu programów krajowych państw członkowskich UE, Komisja Europejska powinna stosować wszystkie gwarancje praw podstawowych zawarte w instrumentach prawnych UE ustanawiających Fundusz Azylu, Migracji i Integracji oraz Instrument Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej w ramach Funduszu Zintegrowanego Zarządzania Granicami.

Prawodawstwo wtórne UE w dziedzinie azylu, granic i imigracji zawiera istotne zabezpieczenia praw podstawowych. W 2022 r. położono większy nacisk na ich operacjonalizację. Znajduje to odzwierciedlenie w zmianach mechanizmu oceny i monitorowania stosowania dorobku Schengen. Ilustrują to również procedury przyznawania funduszy UE. W praktyce wiedza na temat tych zabezpieczeń jest niewystarczająca, nie są one uwzględniane w głównym nurcie działań, ani nie są ich podstawą.

OPINIA FRA 6.3

UE powinna rozważyć wdrożenie mechanizmu niezależnego przeglądu swoich wielkoskalowych systemów informatycznych. Taki mechanizm zapewniłby stały, niezależny i ekspercki przegląd wpływu, jaki wielkoskalowe systemy informatyczne UE wywierają w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości na prawa podstawowe i godność człowieka. Inspiracją do stworzenia solidnego i trwałego mechanizmu, niezależnego od Komisji Europejskiej i agencji UE zaangażowanych w zarządzanie tymi systemami informatycznymi lub wspieranie ich funkcjonowania, mogłyby być doświadczenia brytyjskiego niezależnego kontrolera prawodawstwa dotyczącego terroryzmu.

Kontynuowano prace nad wielkoskalowymi systemami informatycznymi na poziomie UE, aby ułatwić zarządzanie granicami, wesprzeć procedury azylowe i zmniejszyć zagrożenia dla bezpieczeństwa wewnętrznego. Dane osobowe, w tym dane biometryczne, dotyczące prawie wszystkich obywateli państw trzecich przebywających w UE lub wjeżdżających do UE będą przetwarzane za pośrednictwem sześciu wielkoskalowych systemów informatycznych UE.

Liczne zabezpieczenia przewidziane w prawie Unii mają na celu ograniczenie ryzyka naruszenia praw podstawowych, o ile będą właściwie wdrażane. Jednak systemy informatyczne UE zostały wdrożone niedawno i dopiero sprawdzamy, jak poszczególne aspekty współdziałają ze sobą. Ich potencjalnie znaczny wpływ na prawa podstawowe jest zatem do pewnego stopnia wciąż niezny.

7

SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE, PRYWATNOŚĆ I OCHRONA DANYCH

W 2022 r. nadal istotne były takie kwestie jak wykorzystywanie sztucznej inteligencji, moderowanie treści online, przechowywanie danych, technologie rozpoznawania twarzy oraz dostęp do elektronicznych materiałów dowodowych i ich wykorzystanie w postępowaniach przygotowawczych. W jaki sposób możemy jak najlepiej wykorzystywać wszystkie dostępne dane, przestrzegając przy tym gwarancji ochrony danych i innych praw podstawowych?

Na szczeblu UE prowadzono intensywne dyskusje na temat właściwych zabezpieczeń dotyczących wielu zastosowań sztucznej inteligencji. Wiele uwagi poświęcono kwestii praw podstawowych.

Zarówno instytucje międzynarodowe, jak i rządy krajowe debatowały nad zakresem dostępu do danych osobowych, jakie mogą mieć policja i organy wymiaru sprawiedliwości. Wzmogły się inicjatywy zezwalające na stosowanie nowoczesnych technologii nadzoru oraz na dostęp do danych w celach zapewnienia bezpieczeństwa. Równolegle pojawiły się obawy ze strony sądów, organizacji społeczeństwa obywatelskiego i władz publicznych.

W 2022 r. nadal toczyły się dyskusje nad aktem w sprawie sztucznej inteligencji. W Parlamencie Europejskim zgłoszono znaczną liczbę proponowanych poprawek, a w grudniu Rada przyjęła wspólne podejście. Obydwaj współprawodawcy wyrazili chęć zawarcia w proponowanym tekście silniejszych zabezpieczeń w zakresie praw podstawowych. Zabezpieczenia praw podstawowych mogłyby jednak zostać jeszcze bardziej wzmocnione, na przykład w procedurze oceny zgodności (proponowany art. 43 i załącznik VII).

Toczą się dyskusje na temat definicji sztucznej inteligencji; tu widać tendencję do znaczącego ograniczenia jej zakresu. W takim przypadku wiele zastosowań i aplikacji sztucznej inteligencji nie zostałyby ujęte w proponowanej ustawie, a to mogłoby mieć negatywny wpływ na prawa podstawowe.

Jednocześnie z tymi działaniami ustawodawczymi na szczeblu UE niektóre państwa członkowskie podjęły w 2022 r. konkretne kroki w celu zapewnienia bezpiecznego i zgodnego z prawami podstawowymi stosowania sztucznej inteligencji na szczeblu krajowym. Działania te to na przykład powołanie specjalnego organu nadzoru ds. sztucznej inteligencji lub ocena skutków dla praw podstawowych stosowania sztucznej inteligencji.

OPINIA FRA 7.1

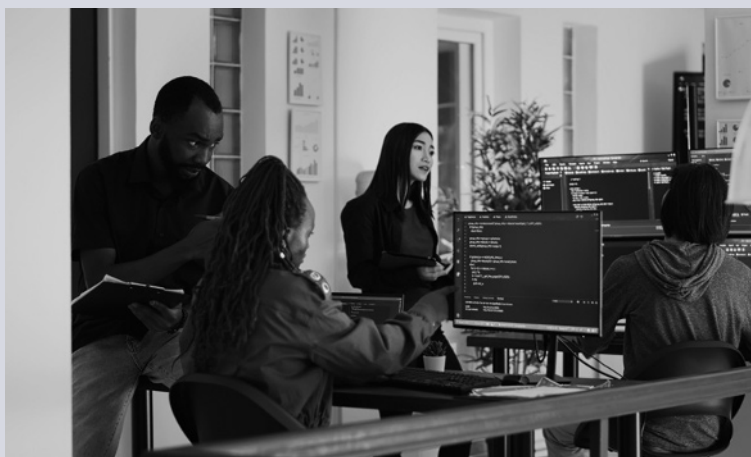
Współprawodawcy UE powinni zapewnić zawarcie w propozycji aktu w sprawie sztucznej inteligencji odpowiedniego odwołania do zabezpieczeń praw podstawowych. Ogólna definicja sztucznej inteligencji nie powinna zawężyć jej zakresu, gdyż mogłoby to nadmiernie ograniczyć zakres ochrony przewidziany w akcie. Istniejące przepisy, takie jak przepisy dotyczące ochrony danych i niedyskryminacji, należy również wykorzystać do rozwiązywania problemów związanych z prawami podstawowymi wynikających ze stosowania sztucznej inteligencji, ponieważ przepisy te mają zastosowanie zarówno w Internecie, jak i poza nim.

OPINIA FRA 7.2

W swoich wytycznych wykonawczych Komisja Europejska powinna zapewnić, aby dostawcy usług online interpretowali i wdrażali obowiązki określone w akcie o usługach cyfrowych w sposób zgodny z prawami podstawowymi, na przykład w odniesieniu do ryzyka nadmiernego usuwania treści i ograniczenia wolności wypowiedzi.

W 2022 r. przyjęto przełomowy akt o usługach cyfrowych. Jest to ważny krok w kierunku bezpieczniejszego środowiska internetowego, w którym lepiej chronione są podstawowe prawa użytkowników. Jednocześnie niektóre organizacje społeczeństwa obywatelskiego wyraziły obawę, że akt daje dostawcom usług internetowych możliwość wdrożenia go w sposób szkodliwy dla praw podstawowych, przede wszystkim dla wolności słowa, poprzez przesadną ostrożność i zachowawcze usuwanie treści w celu uniknięcia sankcji.

Akt o usługach cyfrowych zawiera kilka przepisów mających na celu wzmocnienie ochrony praw podstawowych. Wprowadza on wymóg, aby bardzo duże platformy internetowe regularnie oceniały zagrożenia dla praw podstawowych i proponowały środki zaradcze. Zapewnia również lepszy dostęp do danych przechowywanych przez platformy internetowe lub generowanych przez nie. Pozwoli to organom nadzoru i niezależnym, zweryfikowanym badaczom ocenić zagrożenia dla praw podstawowych.

FRA OPINIA FRA 7.3

Państwa członkowskie UE powinny dostosować swoje przepisy prawa dotyczące zatrzymywania danych do orzecznictwa TSUE i unikać uogólnionego i niezróżnicowanego zatrzymywania danych przez operatorów telekomunikacyjnych. Państwa członkowskie powinny zapewnić też, by prawo krajowe zawierało rygorystyczne kontrole proporcjonalności oraz odpowiednie gwarancje proceduralne w celu skutecznego zagwarantowania podstawowych praw do prywatności i ochrony danych osobowych.

W 2022 r. rządy krajowe pracowały nad inicjatywami prawnymi mającymi na celu wzmocnienie dostępu organów ścigania do danych na potrzeby wykrywania i ścigania działalności przestępczej. W 2014 r. dyrektywa w sprawie zatrzymywania danych została uznana za nieważną, a Trybunał Sprawiedliwości UE (TSUE) w wydanych od tego czasu kilku orzeczeniach potwierdził bezprawność uogólnionego i niezróżnicowanego zatrzymywania danych. Niemniej jednak kilka państw członkowskich UE nadal pracuje nad reformą swojego ustawodawstwa, która umożliwiłaby zatrzymywanie danych zgodnie z orzeczeniem TSUE. W kilku państwach członkowskich postanowienia projektów lub przyjętych ustaw sprzecznych z wymogami TSUE były powodem skarg organizacji społeczeństwa obywatelskiego i organów publicznych.

W 2022 r. rządy i organy ścigania nadal były zainteresowane wykorzystywaniem technologii do celów nadzoru i dostępu do danych, dzięki którym można wykrywać działalność przestępczą i zagrożenia dla bezpieczeństwa. Technologie te mają różny zakres i charakter, ale ich stosowanie mogłoby mieć istotny wpływ na prawa podstawowe jednostek.

Z jednej strony, dzięki informacjom o systemie Pegasus ujawniono, że niektóre organy publiczne i rządy na dużą skalę posługują się oprogramowaniem szpiegowskim służącym inwigilacji. Z drugiej strony, stałe zainteresowanie rządów i organów ścigania rozwijaniem i zalegalizowaniem technologii nadzoru, które polegają na powszechnym gromadzeniu wrażliwych danych osobowych (takich jak rozpoznawanie twarzy), budzi niepokój organów publicznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego w odniesieniu do legalności, konieczności i proporcjonalności tych technologii. W kilku państwach członkowskich organizacje społeczeństwa obywatelskiego, organy publiczne i sądy zwróciły uwagę na zagrożenia dla praw podstawowych związane z zaawansowanymi technologiami nadzoru, a zwłaszcza z korzystaniem w przestrzeni publicznej z kamer do monitoringu.

OPINIA FRA 7.4

Instytucje UE i państwa członkowskie powinny zapewnić, aby wszelkie nowe inicjatywy prawne proponowane w celu zwiększenia bezpieczeństwa osób fizycznych przy zastosowaniu technologii nadzoru były zgodne z prawami podstawowymi. W szczególności, wprowadzane przepisy dotyczące użycia danych biometrycznych lub technologii rozpoznawania twarzy powinny zapewniać wdrożenie odpowiednich zabezpieczeń w celu ochrony praw do ochrony danych i prywatności.

Te środki zabezpieczające powinny być przewidziane prawem, konieczne i proporcjonalne. Niezależne mechanizmy nadzoru powinny zapewniać regularną kontrolę stosowania tych środków. Osoby fizyczne powinny mieć możliwość składania skarg na środki, które nie będą zgodne z prawami podstawowymi, a także powinny mieć dostęp do skutecznych środków zaradczych.

8

PRAWA DZIECKA

W 2022 r. nadal rosła liczba dzieci zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Wysokie koszty energii i rosnąca inflacja stanowiły dodatkowe obciążenie dla gospodarstw domowych, w których rodziny z dziećmi z trudem zaspokajają podstawowe potrzeby. Państwa członkowskie UE próbują reagować na potrzeby dzieci i rodzin, które borykają się z problemami. Temu służy między innymi europejska gwarancja dla dzieci.

Jednocześnie z przyjazdem dzieci uciekających z Ukrainy wzrosła też liczba dzieci ubiegających się o azyl przybywających z innych państw spoza UE. W rezultacie w kilku państwach członkowskich wystąpiły trudności z zapewnieniem podstawowych warunków przyjmowania, a w niektórych wciąż dochodziło do zatrzymań dzieci w kontekście migracyjnym. Komisja Europejska przedstawiła kilka wniosków ustawodawczych dotyczących praw ofiar. Państwa członkowskie podjęły zatem liczne kroki legislacyjne w celu ochrony dzieci objętych systemem wymiaru sprawiedliwości jako ofiary, świadkowie lub w przypadku konfliktu z prawem.

OPINIA FRA 8.1

Komisja Europejska powinna ukierunkowywać działania państw członkowskich UE i wspierać realizację krajowych planów dotyczących europejskiej gwarancji dla dzieci. Powinno to obejmować finansowanie unijne, takie jak fundusz EFS+, pomoc techniczną i dzielenie się dobrymi praktykami. Wdrażanie planów krajowych należy kontrolować w ramach europejskiego semestru, a odpowiednie wyniki monitorowania należy uwzględniać w zaleceniach dla poszczególnych krajów.

Państwa członkowskie UE powinny kontynuować, a w razie potrzeby intensyfikować, bieżące inicjatywy mające na celu przeciwdziałanie wpływowi kryzysu energetycznego i wysokiej inflacji na ubogie gospodarstwa domowe, ze szczególnym uwzględnieniem osób podatnych na zagrożenia, takich jak osoby samotnie wychowujące dzieci, Romowie i rodziny migranckie. Jeżeli środki tymczasowe okazałyby się skuteczne, można by włączać je do polityki społecznej, na przykład podczas wdrażania krajowych planów dotyczących europejskiej gwarancji dla dzieci.

Prawie co czwarte (24,4%) dziecko w UE jest zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Wcześniej odnotowano pewną tendencję spadkową: w 2019 r. 22,2% dzieci było zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, ale pandemia COVID-19 zmieniła ten trend. Utrzymujące się wysokie wskaźniki ubóstwa dzieci mają znaczenie w kontekście zobowiązań państw członkowskich UE do zapewnienia praw i dobrostanu dzieci (art. 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej i art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej) oraz celów polityki społecznej UE (art. 151 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej).

Realizację europejskiej gwarancji dla dzieci rozpoczęto w 2022 r. Wszystkie państwa członkowskie powołały koordynatorów krajowych, a 18 państw członkowskich opracowało krajowe plany działania. Krajowi koordynatorzy mają różne poziomy uprawnień w ramach administracji krajowej. Ponadto plany działania różnią się pod względem charakteru i treści, natomiast wiele państw członkowskich przeznaczyło co najmniej 5% środków z Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) na realizację działań w ramach europejskiej gwarancji dla dzieci.

W ramach europejskiego semestru 2022 osiem państw członkowskich otrzymało indywidualne zalecenia dotyczące edukacji wczesnoszkolnej i opieki nad dziećmi.

Z powodu kryzysu energetycznego i wysokiej inflacji w 2022 r. wzrosła liczba dzieci żyjących w ubogich gospodarstwach domowych. Kilka państw członkowskich podjęło środki z zakresu polityki społecznej w celu zaradzenia tej sytuacji. Było to na przykład zwiększanie świadczeń na dzieci, przyznawanie jednorazowych zapomóg lub pomoc w pokrywaniu kosztów ogrzewania.

Do Europy nadal przybywały dzieci migrantów i osób ubiegających się o azyl, często po niebezpiecznej podróży. W 2022 r. znacznie wzrosła liczba dzieci, które złożyły wnioski o azyl – łącznie było to 222 100 osób, z których 39 520 przybyło bez opieki. Dzieci migrujące mają prawo do ochrony na mocy Konwencji ONZ o prawach dziecka, Europejskiej konwencji praw człowieka, Karty praw podstawowych Unii Europejskiej i innego prawodawstwa UE, w tym dyrektywy ustanawiającej minimalne normy dotyczące przyjmowania osób ubiegających się o azyl.

Kilka państw członkowskich UE miało trudności z zapewnieniem odpowiednich warunków przyjmowania zgodnie z wymogami wyżej wspomnianej dyrektywy, na przykład z zapewnieniem warunków zakwaterowania. W niektórych krajach zatrzymywano przyjeżdżające dzieci i ich rodziny lub dzieci pozbawione opieki. Działo się tak głównie w kontekście powrotów lub do celów identyfikacji i oceny wieku. Organy europejskie i międzynarodowe wyrażały poważne obawy dotyczące złych warunków przyjmowania w UE. Wsparcie operacyjne dla państw członkowskich zwiększyła Agencja Unii Europejskiej ds. Azylu.

W 2022 r. 18 państw członkowskich uzgodniło dobrowolny mechanizm solidarnościowy w celu wsparcia relokacji osób ubiegających się o azyl w regionie Morza Śródziemnego i na szlaku zachodnioatlantyckim. W okresie od rozpoczęcia relokacji w 2020 r. do grudnia 2022 r. z Grecji relokowano około 5040 osób, w tym 1021 dzieci z rodzinami i 1313 dzieci pozbawionych opieki.

Jak wynika z badań FRA, w wyniku zmian ustawodawstwa poszczególnych krajów w ostatnich latach zmienił się tryb opieki prawnej nad dziećmi pozbawionymi opieki, kluczowego zabezpieczenia w dyrektywie w sprawie warunków przyjmowania (art. 24) i dyrektywie w sprawie procedur azylowych (art. 25). Nadal jednak pozostają pewne wyzwania: mandat opiekuna prawnego jest często ograniczony do reprezentacji prawnej, wyznaczenie opiekuna może trwać ponad miesiąc, opiekunom może zostać przydzielona duża liczba dzieci, a szkolenia dla nowo powołanych opiekunów są niewystarczające.

OPINIA FRA 8.2

Państwa członkowskie UE powinny przeznaczyć wystarczające zasoby unijne i krajowe na zapewnienie ochrony dzieci ubiegających się o azyl i dzieci migrujących zarówno z rodzinami, jak i bez opieki. Przydzielone zasoby powinny być wystarczające do zapewnienia, aby warunki przyjmowania spełniały minimalne normy określone w dyrektywie w sprawie warunków przyjmowania. W szczególności dotyczy to zapewnienia odpowiedniego zakwaterowania i uniknięcia zatrzymania poprzez wdrożenie rozwiązań alternatywnych. Państwa członkowskie powinny zwłaszcza wzmocnić wysiłki w celu sprawnego ustanawiania odpowiednio przeszkolonego i dysponującego zasobami opiekuna dla każdego dziecka, które przybywa do UE bez opieki, oraz zapewnić takiemu dziecku możliwość uczęszczania do szkoły.

OPINIA FRA 8.3

Współprawodawcy UE powinni zapewnić, aby istniejące prawa i gwarancje procesowe dla dzieci będących ofiarami przestępstw, które są już objęte dyrektywą o prawach ofiar, dyrektywą w sprawie handlu ludźmi i dyrektywą w sprawie niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych, zostały wzmocnione w zakresie wskazanym we wnioskach Komisji Europejskiej, a także w szerszym zakresie.

Państwa członkowskie UE powinny zwiększyć wysiłki na rzecz zapewnienia, aby dzieci będące w konflikcie z prawem miały dostęp do rzetelnego procesu sądowego ze wszystkimi gwarancjami przewidzianymi w dyrektywie w sprawie gwarancji procesowych. Obejmuje to zapewnienie obowiązkowego multidyscyplinarnego szkolenia dla wszystkich zaangażowanych specjalistów z dziedziny prawa i opieki społecznej.

Komisja Europejska podjęła kilka inicjatyw ustawodawczych, które będą miały wielki wpływ na prawa dzieci objętych systemami wymiaru sprawiedliwości jako ofiary lub świadkowie przestępstw: są to nowe przepisy dotyczące zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci w Internecie i zwalczania go, nowa dyrektywa w sprawie zwalczania przemocy domowej oraz zmieniona dyrektywa w sprawie handlu ludźmi. Kilka państw członkowskich UE przyjęło nowe przepisy dotyczące dzieci jako ofiar, dotyczące m.in. reagowania na przestępstwa seksualne, w tym przestępstwa w Internecie, usprawnienia gwarancji procesowych oraz zniesienia terminów przedawnienia.

Art. 48 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej określa ważne zabezpieczenia dotyczące domniemania niewinności i prawa do obrony. Art. 24 nakłada wymóg, aby w pierwszej kolejności uwzględnić dobro dziecka.

Dyrektywa w sprawie gwarancji procesowych ustanawia szereg zabezpieczeń dla dzieci w konflikcie z prawem. Badania FRA dotyczące jej praktycznego wdrożenia wskazują na szereg wyzwań, takich jak brak informacji dostosowanych do poziomu dziecka, niedociągnięcia we wdrażaniu indywidualnych ocen, przecieki do mediów informacji o charakterze prywatnym oraz doniesienia o złym traktowaniu przez policję lub o agresywnych zachowaniach z jej strony. Ustalono również, że w pewnym stopniu dostępne są szkolenia, ale tylko na zasadzie dobrowolności.

9

DOSTĘP DO WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI: PRAWA OFIAR I NIEZALEŻNOŚĆ SĄDÓW

W 2022 r. odnotowano pewną poprawę w obszarze praw ofiar, zwłaszcza w odniesieniu do ochrony ofiar o szczególnych potrzebach. W niektórych państwach członkowskich UE miały miejsce istotne zmiany legislacyjne i polityczne, zarówno na szczeblu unijnym, jak i krajowym, w odniesieniu do kobiet jako ofiar przemocy ze względu na płeć. Opublikowano na przykład propozycję UE dotyczącą nowej dyrektywy w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet oraz przemocy domowej.

Nadal istnieją poważne obawy co do praworządności i niezależności sądownictwa w niektórych państwach członkowskich UE. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wydał pierwszy wyrok w sprawie ogólnego mechanizmu warunkowości. Mechanizm ten to ogólny system warunkowości, który chroni budżet UE w przypadku, gdy państwa członkowskie naruszają zasady praworządności związane z wykonywaniem budżetu UE. Wyrok potwierdził zgodność mechanizmu z prawem pierwotnym UE.

Art. 22 unijnej dyrektywy w sprawie praw ofiar oraz odpowiednie punkty preambuły przyznają ofierze prawo do indywidualnej oceny potrzeb. W związku z tym państwa członkowskie są zobowiązane do indywidualnej oceny szczególnych potrzeb ofiar w zakresie ochrony oraz do ustalenia, czy ofiara może skorzystać ze szczególnych środków w postępowaniu karnym, a jeśli tak, to w jakim zakresie.

W 2022 r. kilka państw członkowskich wdrożyło praktyczne środki mające na celu ułatwienie identyfikacji ofiar o szczególnych potrzebach. Środki te obejmowały wytyczne dotyczące traktowania różnych grup ofiar szczególnie podatnych na zagrożenia oraz kampanię informacyjną ukierunkowaną na konkretne grupy ofiar.

Jednakże nadal istnieją wyzwania w tym obszarze. W swojej ocenie dyrektywy w sprawie praw ofiar Komisja Europejska stwierdziła kilka niedociągnięć w odniesieniu do ochrony indywidualnych potrzeb ofiar. Niedociągnięcia te miały wpływ na sposób traktowania ofiar po zgłoszeniu przestępstwa oraz w trakcie postępowania karnego. W ocenie Komisji niedociągnięcia te wiążą się z brakiem wiedzy wśród specjalistów na temat szczególnych potrzeb, co z kolei może skutkować niedostatecznym uwzględnieniem sytuacji ofiar. W ocenie zwrócono uwagę na brak szczegółowych wytycznych dotyczących przeprowadzania indywidualnych ocen, brak świadomości znaczenia ocen oraz brak szkoleń dla osób prowadzących takie sprawy.

OPINIA FRA 9.1

Państwa członkowskie UE powinny zapewnić dokonywanie indywidualnej oceny potrzeb ofiary w zakresie ochrony. Taka ocena powinna określić potrzeby ofiary w zakresie specjalnych środków ochrony w trakcie postępowania karnego z uwzględnieniem jej szczególnej sytuacji. Ponadto zachęca się państwa członkowskie do zapewnienia specjalnych wytycznych i szkoleń dla specjalistów w celu wzmocnienia praw ofiar do indywidualnej oceny potrzeb.

OPINIA FRA 9.2

Wszystkie państwa członkowskie UE, które ratyfikowały konwencję stambulską, powinny uznać przemoc seksualną za przestępstwo, stosując definicję gwałtu i innych form przemocy seksualnej uwzględniające brak zgody. Państwa członkowskie powinny również zapewnić, aby wszelkie czynności seksualne dokonane bez zgody ofiary były przedmiotem skutecznego dochodzenia, ścigania i karania.

Do końca 2022 r. wszystkie państwa członkowskie UE podpisały Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet (konwencja stambulska), ale sześć państw jeszcze jej nie ratyfikowało. Zgodnie z art. 36 Konwencji Państwa Strony są zobowiązane do uznania za przestępstwo każdej czynności o charakterze seksualnym, która odbywa się bez zgody którejś z zaangażowanych osób. Również art. 3 i 8 EKPC, zgodnie z interpretacją Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, wymagają uznania za przestępstwo czynności seksualnych na podstawie takich definicji uwzględniających brak zgody. Jest to spójne ze współczesnym rozumieniem przemocy seksualnej, gdzie użycie siły lub podobnych środków nie jest jedynym niezbędnym kryterium zastosowania przemocy.

Proces przyjmowania w państwach członkowskich UE definicji przemocy seksualnej uwzględniających brak zgody jest w toku. W 2022 r. w kilku państwach członkowskich przyjęto nowe przepisy i wnioski legislacyjne w tym zakresie.

OPINIA FRA 9.3

Zachęca się Unię Europejską i jej państwa członkowskie do dalszych wysiłków i podjęcia współpracy w celu utrzymania i umacniania niezależności władzy sędziowskiej, będącej zasadniczym elementem praworządności i wzajemnego zaufania. W tym obszarze zachęca się państwa członkowskie do szybkiego zastosowania się do zaleceń i środków. Są to między innymi środki przyjęte w kontekście europejskiego mechanizmu praworządności oraz w ramach nowego unijnego mechanizmu warunkowości.

Niezawisłe sądownictwo jest podstawą praworządności i dostępu do wymiaru sprawiedliwości (art. 19 Traktatu o Unii Europejskiej, art. 67 ust. 4 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej i art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej).

Jak pokazano w unijnej tablicy wyników wymiaru sprawiedliwości z 2022 r., wymiar sprawiedliwości w kilku państwach członkowskich UE nadal stoi wobec pewnych wyzwań, na przykład w odniesieniu do postrzegania niezawisłości sądów w państwach członkowskich.

W 2020 r. Komisja Europejska wydała trzecie coroczne sprawozdanie na temat praworządności. Kwestia systemów wymiaru sprawiedliwości i ich niezawisłości była jednym z czterech głównych tematów sprawozdania. W dokumencie z zadowoleniem odnotowano istotne reformy mające na celu wzmocnienie niezawisłości sądów, jednak w odniesieniu do niezawisłości sądów w kilku państwach członkowskich nadal istnieją obawy o charakterze strukturalnym.

W tym roku przyjęto również decyzję wykonawczą wydaną po raz pierwszy na mocy rozporządzenia w sprawie ogólnego systemu warunkowości. Decyzja ta wprowadza środki ochrony budżetu przed skutkami naruszeń zasad praworządności. Dotyczy także kwestii zamówień publicznych, skuteczności działań prokuratorskich i walki z korupcją na Węgrzech.

10

PRZEGLĄD ZMIAN W ZAKRESIE WDRAŻANIA KONWENCJI O PRAWACH OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Prawodawca UE podjął działania w celu zapewnienia sprawiedliwych wynagrodzeń minimalnych, w tym wynagrodzeń minimalnych dla osób z niepełnosprawnościami. Parlament Europejski przedstawił kilka nowych propozycji mających na celu ułatwienie wdrożenia w UE Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, w tym, w kontekście wyborów europejskich w 2024 r., unijnego prawa wyborczego. Niepokój budzi jednak wykorzystanie funduszy unijnych na potrzeby instytucjonalizacji.

Na szczeblu krajowym utrzymują się znaczne różnice między poziomem uczestnictwa w rynku pracy i w systemie edukacji osób z niepełnosprawnościami w porównaniu z poziomem uczestnictwa innych osób. Poczynione przez państwa członkowskie UE postępy w udzielaniu odpowiedniej pomocy oraz w likwidacji podejścia opartego na segregacji są nieznaczne.

Odnotowano postępy we wdrażaniu unijnych dyrektyw w sprawie dostępności i krajowych programów dostępności. Państwa członkowskie nie dotrzymały jednak terminów transpozycji, a poczynione postępy są na nierównym poziomie. Państwa podjęły znaczące wysiłki w celu przyjęcia osób uciekających z Ukrainy, w tym osób z niepełnosprawnościami. Komitet ONZ ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami przesłał do Komisji Europejskiej pismo, w którym zwrócił się do UE o udzielenie odpowiedzi na szereg pytań.

Rozpoczęto prace na poziomie szwedzkich krajowych ram monitorowania, tak więc wszystkie państwa członkowskie oraz UE posiadają obecnie ramy wymagane na podstawie art. 33 ust. 2 Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.

Art. 27 tej Konwencji stanowi, że osoby z niepełnosprawnościami powinny mieć możliwość zdobycia środków utrzymania się dzięki pracy swobodnie wybranej lub przyjętej na rynku pracy i w środowisku pracy, które jest otwarte, integracyjne i dostępne dla osób z niepełnosprawnościami. Komitet ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami sprecyzował to postanowienie w komentarzu ogólnym nr 8 (2022 r.), m.in. zwracając uwagę, że praca chroniona jest, z jednym ograniczonym wyjątkiem, nie do przyjęcia jako środek promowania zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami na mocy Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.

Statystyki na szczeblu unijnym i krajowym pokazują, że różnica w poziomie zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami wciąż się utrzymuje i wynosi obecnie 23,1 punktu procentowego. Ponadto pomimo reform mających na celu zwiększenie uczestnictwa w otwartym rynku pracy nadal promuje się segregację zatrudnienia, a osoby z niepełnosprawnościami otrzymują niewystarczające wsparcie w uzyskaniu dostępu do rynku pracy. Dotyczy to w szczególności kobiet i osób starszych. Dyrektywa w sprawie wynagrodzeń minimalnych przyczyni się do poprawy sytuacji osób z niepełnosprawnościami, ale sama nie spowoduje zmiany krajowych praktyk zatrudnienia.

OPINIA FRA 10.1

Państwa członkowskie UE powinny podjąć skuteczne działania w celu rozwiązania problemu luki w zatrudnieniu osób z niepełnosprawnościami poprzez kompleksowe i ukierunkowane środki we wszystkich sektorach gospodarki, aby osiągnąć pełną integrację zatrudnienia. Komisja Europejska powinna monitorować wdrażanie nowej dyrektywy w sprawie wynagrodzeń minimalnych, także w odniesieniu do osób z niepełnosprawnościami. Państwa członkowskie powinny w tym względzie zwrócić szczególną uwagę na osoby z niepełnosprawnościami zgodnie z wytycznymi Komitetu ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami.

Państwa członkowskie powinny stopniowo odchodzić od zatrudnienia chronionego zgodnie z Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Powinny one wprowadzić skuteczne środki mające na celu integrację osób zatrudnionych w tym trybie na otwartym rynku pracy. Powinny przy tym zwrócić szczególną uwagę na promowanie możliwości pracy dla kobiet i osób starszych z niepełnosprawnościami.

OPINIA FRA 10.2

Aby ułatwić przechodzenie z etapu edukacji na rynek pracy, państwa członkowskie UE powinny zapewniać studentom z niepełnosprawnościami dostateczną pomoc na każdym poziomie edukacji. Państwa członkowskie powinny zapewnić, aby wszystkie środowiska edukacyjne w szkolnictwie podstawowym, średnim i wyższym były inkluzywne i w pełni dostępne.

Art. 24 Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych uznaje prawo osób z niepełnosprawnościami do edukacji i wymaga realizacji tego prawa bez dyskryminacji i na zasadzie równych szans. Państwa Strony są zobowiązane do zapewnienia inkluzywnego systemu edukacji na wszystkich szczeblach oraz kształcenia przez całe życie.

Jednak osoby z niepełnosprawnościami wciąż borykają się ze znacznymi trudnościami w dostępie do systemów edukacji. Mają one mniejsze szanse na ukończenie szkoły średniej i uzyskanie dyplomów przydatnych do pełnego uczestnictwa w rynku pracy, a także mniejsze szanse na rozpoczęcie oraz ukończenie nauki w ramach studiów wyższych. Występują też wyzwania związane z przechodzeniem od etapu edukacji na rynek pracy.

Budynki i inne elementy środowiska edukacyjnego są niewystarczająco dostępne dla osób z niepełnosprawnościami. Państwa członkowskie wciąż korzystają z segregacyjnych systemów nauczania, zamiast inwestować w pełny i włączający system regularnej edukacji.

OPINIA FRA 10.3

Państwa członkowskie UE powinny w pełni wdrożyć obowiązujące prawodawstwo unijne dotyczące kwestii niepełnosprawności, w tym europejski akt prawny w sprawie dostępności oraz dyrektywę w sprawie dostępności stron internetowych. W obszarach takich jak transport publiczny i infrastruktura publiczna, powinny one w pełni realizować swoje zobowiązania wynikające z art. 9 Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Komisja Europejska mogłaby rozważyć propozycje rozszerzenia dyrektyw w sprawie dostępności na inne obszary.

Art. 9 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych wymaga, aby osoby z niepełnosprawnościami miały pełny dostęp do społeczeństwa, w tym do środowiska fizycznego, transportu, informacji i komunikacji, co obejmuje też technologie i systemy informacyjno-komunikacyjne, a także do innych urządzeń i usług, które są ogólnodostępne lub świadczone na rzecz ogółu społeczeństwa, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich. UE przyjęła odpowiednie dyrektywy w tej dziedzinie, takie jak europejski akt prawny w sprawie dostępności i dyrektywa w sprawie dostępności stron internetowych, a także poczyniła postępy w zakresie włączania ich do prawa krajowego i ich wdrażania. Jednak znaczna liczba państw członkowskich nie dotrzymała terminu włączenia europejskiego aktu prawnego w sprawie dostępności do swego prawa krajowego, a w nadchodzących latach wciąż konieczne będą dalsze postępy, by zapewnić pełne wdrożenie tego aktu.

Ocena Komisji Europejskiej wykazała również, że wciąż istnieją znaczne wyzwania związane z włączeniem dyrektywy w sprawie dostępności stron internetowych do prawa krajowego. Są one ujęte również w sprawozdaniach krajowych. Mimo poczynionych pewnych postępów utrzymują się też wyzwania w innych obszarach dostępności, takich jak szerszy dostęp do infrastruktury i obszar transportu publicznego. W niektórych obszarach UE wydała odpowiednie przepisy.

Rok 2022 przyniósł zarówno postęp, jak i regres pod względem ochrony praw podstawowych. *Fundamental Rights Report 2023* (Sprawozdanie na temat praw podstawowych z 2023 r.) zawiera przegląd najważniejszych zmian, jakie zaszły w UE w okresie od stycznia do grudnia 2022 r., i przedstawia opinie FRA na ten temat. Zwracając uwagę zarówno na poczynione postępy, jak i kwestie nadal budzące obawy, autorzy sprawozdania omawiają główne zagadnienia podejmowane w ramach debaty na temat praw podstawowych w UE.

W tym roku skupiono się na skutkach dla UE w zakresie praw podstawowych w związku z wojną w Ukrainie. W pozostałych rozdziałach omówiono Kartę praw podstawowych UE; równość i niedyskryminację; rasizm, ksenofobię i podobne formy nietolerancji; integrację Romów; azyl i migrację; społeczeństwo informacyjne, ochronę prywatności i danych; prawa dziecka; dostęp do wymiaru sprawiedliwości; oraz zmiany we wdrażaniu Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

PROMOWANIE I OCHRONA PRAW PODSTAWOWYCH W UE —

Pełna wersja *Fundamental Rights Report 2023*
(Sprawozdanie na temat praw podstawowych z 2023 r.)
<https://fra.europa.eu/pl/publication/2023/fundamental-rights-report-2023>

Patrz również inne publikacje FRA:

- FRA (2023), *Sprawozdanie na temat praw podstawowych 2023 r. – Opinie FRA*, Luksemburg, Urząd Publikacji
<https://fra.europa.eu/pl/publication/2023/fundamental-rights-report-2023-fra-opinions>
(dostępne we wszystkich 24 językach urzędowych UE)
- FRA (2023), *Fundamental Rights implications for the EU of the war in Ukraine* (Konsekwencje wojny w Ukrainie dla UE w zakresie praw podstawowych), Luksemburg, Urząd Publikacji
<https://fra.europa.eu/pl/publication/2023/frr-2023-focus-war-in-ukraine>
(dostępne w języku angielskim i francuskim)

Poprzednie sprawozdania roczne FRA na temat wyzwań i osiągnięć w zakresie praw podstawowych w Unii Europejskiej są dostępne na [stronie internetowej](#) FRA (dostępnej w języku angielskim i francuskim).

WIĘCEJ INFORMACJI

FRA – AGENCJA PRAW PODSTAWOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wiedeń – Austria

Tel +43 158030-0 – faks +43 158030-699

fra.europa.eu

 facebook.com/fundamentalrights

 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

 twitter.com/EURightsAgency

Urząd Publikacji
Unii Europejskiej